

نوروز و عید پاک

نوشته‌ی زیر ترجمه و برداشتی است از منابع گوناگون سوئدی که ضمن اشارات علمی و تاریخی به پیدایش عید «پاک»، تلاش می‌کند تا ریشه‌های مشترک برخی از آداب و رسوم ملل از جمله «نوروز» و عید «پاک» را بازگو کند. عید پاک، یکی از عیدهای بزرگ مذهبی است که در رابطه با زمان برگزاری و چگونگی فلسفه‌ی وجودی آن، که در اول بهار اتفاق می‌افتد، اهمیت فراوانی دارد. می‌گویند که، حضور این عید در این بُرش زمانی به معنی پیروزی زندگی و عشق بر مرگ و نفرت و بدی است. در زبان سوئدی به عید «پاک»، «Påsk» یا «پُسک»، می‌گویند.

واژه‌ی «Påsk»، یک واژه‌ی عبری است و در حقیقت شکلی از کلمه‌ی لاتین «Pasach» است، که «Paska» تلفظ می‌شده. در «یونان» و «روسیه» نیز همین واژه را مورد استفاده قرار می‌دهند. در زبان انگلیسی چندین کلمه را به کار می‌برند که باز هم ریشه در لغت «Pasach» دارد، مانند «Paschal» و «Passover».

در کشورهای دیگر رایج‌ترین واژه، «Easter» و در زبان آلمانی، «Ostern» است که باز هم ریشه در زبان عبری دارد. واژه‌ی اخیر، «Ostern» که در زبان آلمانی استفاده می‌شود، به نام خدای بانوی «Ostra» برمی‌گردد.

واژه‌ی «Pasach» که ریشه‌ی همه‌ی این واژه هاست، در زبان فارسی نیز به صورت «پاساژ» و به معنی محل عبور کردن و گذشتن می‌آید. در رابطه با عید «پاک» داستانی وجود دارد که به این شکل نقل می‌شود:

در زمان‌های بسیار دور و قبل از تولد عیسی مسیح، قوم یهود، به دلیل خشک‌سالی و کمبود غذا، به کشور مصر که کشوری ثروتمند بوده مهاجرت می‌کند. آنان که برای گذران زندگی و رهایی از درد و رنج فقر بدان جا رفته بودند، مورد استقبال چندانی قرار نمی‌گیرند. از این رو، سخت‌ترین و بدترین کارها با دستمزدی بسیار ناچیز به آنها واگذار می‌شود. کارفرمایان با آنها مانند برده رفتار می‌کردند و با شلاق و شکنجه از آنها کار می‌کشیدند. گفته می‌شود که بیشتر بناهای سنگین و تاریخی مصر، مانند «اهرام ثلاثه» و غیره به همین صورت ساخته شده‌است.

نقل است که «موسی»، پیغمبر و رهبر یهودیان، نزد «فرعون» مصر می‌رود و از او می‌خواهد که قوم یهود را آزاد سازد. «فرعون» بدین امر راضی نمی‌شود و به همین جهت، مورد خشم خداوند قرار می‌گیرد و بلاهای بسیار بر او و بر کشور مصر نازل می‌شود تا آن‌جا که «فرعون» مجبور می‌گردد یهودیان را آزاد سازد. از آن زمان به بعد چنان شبی را، «شب آزادی» نام نهاده‌اند. چنان که پیداست، عید «پاک» همیشه در آغاز بهار اتفاق می‌افتد. درست زمانی که طبیعت رو به گرما و نور می‌رود، زمین نفس می‌کشد و زندگی دوباره‌ی طبیعت آغاز می‌گردد.

با توجه به روایتی که نقل شد اهمیت عید «پاک» برای یهودیان تنها پیروزی گرما و روشنایی بر سرما و ظلمت نیست بلکه یادآور آزادی این قوم است از زنجیرهای اسارت و بردگی.

نکته قابل تأمل آن است که در شب آزادی یهودیان، آنان برای گریز از نابودی و مرگ، بر آن شدند که هر خانواده، یک گوسفند یا بره تهیه کند و در تاریک و روشنای غروب، با قربانی آن حیوان و علامت‌گذاری بر درب خانه‌ی خود با خون او، از دست فرشته‌ی مرگ رهایی یابد. باور یهودیان بر آن بود که اگر «عزرائیل» از جلو خانه‌ی آنان بگذرد و آثار خون را بر آن جا ببیند، آسیبی به آنان وارد نمی‌سازد. گفته می‌شود که یهودیان در واقع، در شب عید «پاک» مصر را ترک کردند و از طریق دریای سرخ به صحرای «سینا» و سپس به کشور «عنا» رفتند.

نکته‌ی برجسته در این داستان که به واژه‌ی «پاساژ» گره می‌خورد آنست که هم عبور فرشته‌ی مرگ را از جلوی خانه‌های یهودیان برساند و هم این که از کنار آنها بگذرد و از اندیشه‌ی آسیب رساندن به این قوم صرف‌نظر کند

با این که مراسم عید «پاک» به یهودیان اختصاص داشته اما بعدها با بر صلیب کشیده شدن حضرت مسیح، نوعی درهم آمیزی میان آن‌ها راه یافته است. در عمل، همین نکته موجب شده که مسیحیان و از جمله سوئدی‌ها و کشورهای دیگر اروپایی، مراسم عید پاک را به شکل امروز برگزار کنند.

زمان عید «پاک» معمولاً در فاصله‌ی ۲۲ مارس تا ۲۵ آوریل است. باید گفت که در سال ۳۲۵ میلادی، مراسم عید «پاک» مسیحی از مراسم یهودی جدا شد و زمان مشخصی را به خود اختصاص داد. این زمان، دقیقاً پس از اول فروردین، ۲۰ یا ۲۱ ماه مارس است که با اعتدال ربیعی که برابری روز با شب است، انطباق پیدا می‌کند. پس از این روز است که منتظران عید «پاک» در اولین یکشنبه‌ی پس از دیدن ماه کامل و یا «بدر»، مراسم عید «پاک» را به جا می‌آورند. به همین دلیل است که تاریخ برگزاری این عید متغیر است.

در رابطه با مراسم «کریسمس» که همیشه ثابت است، عید «پاک» می‌تواند با نخستین یکشنبه‌ی ۲۲ ماه مارس برابر باشد که در سال ۱۸۱۸ اتفاق افتاده است. همچنین ممکن است که در ۲۵ آوریل اتفاق بیفتد که چنین زمانی در سال ۲۲۸۵ میلادی خواهد بود. از نظر زمانی قابل توجه است که در سال ۱۹۴۳ میلادی نیز عید «پاک» در ۲۵ ماه آوریل برگزار شده و نوبت بعد در سال ۲۰۳۸ میلادی خواهد بود.

در سوئد و کشورهای اروپای شمالی، پیش از گرایش به دین مسیح، مردم، خدایان خاص خود را پرستش می‌کرده‌اند و جشن‌هایی هم که در این کشورها از جمله سوئد برگزار می‌شده، در رابطه با تغییر فصل‌ها و دگرگونی طبیعت و یا کشت و برداشت محصول بوده است.

موضوع تأمل انگیز آنست که در این کشورها نیز جشنی بزرگ و باشکوه در آغاز بهار و درست زمانی که طول روز و شب برابر می‌شده و طبیعت رو به نور و گرما می‌رفته، برگزار می‌شده است. مردم برای کشت بهتر و پربارتر محصولات خود، معمولاً حیوانی را قربانی می‌کرده‌اند. برگزاری این سنت شباهت بسیاری با مراسم فدیه دادن ایرانیان قدیم به خدای باران و باروری دارد. حتی مراسم سیزده بدر که با رفتن به صحرا و انداختن سبزه در آب توأم است، ریشه در همین باور دارد.

در اروپا این سنت و برخی سنت‌های دیگر، همه به جشن عید «پاک» منتقل گردید. این که زندگی دوباره‌ی طبیعت، همزمان با بازگشت مسیح باشد، انتخاب زمانی بسیار مناسبی بوده است.

مردم سوئد پس از رواج دین مسیح در این کشور، طرفدار مذهب کاتولیک شدند و مراسم گوناگون سنتی خود را بر مبنای باورهای مذهب کاتولیک برگزار می‌کردند. اما در حدود ۱۵۰۰ میلادی، **Gustav Vasa** «گوستاو واسا»، پادشاه قدرتمند این کشور، مذهب رسمی کشور را از کاتولیک به پروتستان تغییر داد. پس از این تغییر، بسیاری از سنت‌ها و مراسم مذهب کاتولیک خود به خود از میان رفت. در نتیجه برای کشور کوچکی مانند سوئد، گذار از این همه دگرگونی و به فراموشی سپردن سنت‌ها و مراسم آباء و اجدادی، آسان نمی‌نمود. البته درست نیز آن بود که فراموش نشود. همچنان که عادت‌ها و باورهای مردم تا به امروز نیز باقی مانده‌است.

بسیاری از مردم سوئد بر این باور هستند که در درون هر یک از آنها یک «وایکینگ» زندگی می‌کند که هنوز هم پیروزی نور را بر تاریکی طولانی این سرزمین و پیروزی گرما را بر سرمای استخوان سوز آن، جشن می‌گیرد. هر چند میان این باورهای سنتی و آئین‌های مذهبی تمایز معینی وجود دارد. مهم آنست که مردم با باورها و اعتقادات گوناگون مذهبی در این مراسم

شرکت می‌کنند. علت آن نیز این است که سنت‌های کشور سوئد آمیزه‌ای است از آموزه‌های دین یهود، مذهب کاتولیک، پرتستان و آنچه که از باورهای اسطوره‌ای آنان در این سرزمین وجود داشته است.

در کشور سوئد، عید پاک، یک هفته به درازا می‌کشد و هر روز آن نام ویژه‌ای دارد که پرداختن به فلسفه‌ی نامگذاری و آداب و رسوم ویژه‌ی هر روز، مطلب را به درازا می‌کشاند. اما شاید لازم باشد به برخی از آنها اشاره‌ی داشته‌باشیم.

از روز چهارشنبه‌ی هفته‌ی عید «پاک» تا روزی که حضرت مسیح را به صلیب می‌کشند، نکاتی هست که باید از سوی معتقدان این دین رعایت شود و گرنه ممکن است انسان، گرفتار بلا یا مصیبتی گردد. از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد: در همه جا باید سکوت حاکم باشد و حتی زنگ هیچ کلیسایی نیز به صدا در نیاید.

تمام وسایلی که دارای چرخ هستند و یا گرد و مدورند، نباید مورد استفاده قرار گیرند. مانند چرخ نخ ریزی، آسیاب دستی، راندن گاری و وسایل چرخدار. آهنگری و هیزم‌شکنی و نظایر آن نیز ممنوع است.

چنین باوری ریشه در این مسئله داشت که در این روزها جادوگران به طرف محلی به نام «Blåkulla»، (تپه‌ی آبی رنگ)، در پروازند تا جشن بزرگ خود را بر پا دارند و تا صبح روز عید «پاک» به خانه بر نمی‌گردند.

در این زمان، تأثیر جادو و جنبل بر انسان از هر وقت دیگر بیشتر است. به همین مناسبت در آن شب، آتش فراوان روشن می‌کردند و ترقه می‌زدند تا به این وسیله آنها را بترسانند.

مردم هرگز نباید جارو و یا هر چه را که دسته‌ی بلند داشته باشد بیرون از خانه بگذارند. زیرا که جادوگران آن را برمی‌دارند و بر آن پرواز می‌کنند.

می‌بینیم که در این بخش از مراسم عید «پاک» نیز چه باور ها و مراسم مشترکی با مراسم شب «یلدا»ی ما ایرانیان وجود دارد. ما نیز در این طولانی‌ترین شب سال که تاریک و سرد است و جایگاه فعالیت نیروهای اهریمنی و بدی، آتش می‌افروزیم تا این نیروها نتوانند به دلیل تاریکی و طولانی بودن آن شب، فرصت و شانس پیروزی در نبرد با روشنایی را بیابند. علاوه بر آن، افروختن آتش در آغاز فصل بهار و طلوعه‌ی نور و گرما در مراسم چهارشنبه‌سوری از جمله‌ی آنهاست.

در مورد روز عید «پاک» در انجیل چنین آمده:

« سرانجام روشنایی و نور بر تاریکی پیروز گردید و قدرت سحر ساحران و جادوی جادوگران گارگر نیفتاد. با آمدن روشنایی و نور، دیگر آنها توانایی آسیب رسانی پیشین را ندارند. همه‌ی انسانها برای ظهور عیسی مسیح شادمانی می‌کنند.»

جمعه‌ی طولانی، در هفته‌ی عید «پاک» به روزی گفته می‌شود که عیسی مسیح به صلیب کشیده شده است. در چنین روزی، مردم برای همدردی با پیامبر خود روزه می‌گرفتند و یا بسیار کم می‌خوردند.

جادوگران

امروزه افراد زیادی نیستند که ترس و وحشتی را که مردم در دوران کهن، در سرزمین های اروپای شمالی از جادوگران داشتند به خاطر داشته باشند. به ویژه زمانی که فرزندانشان در این دوره، به تقلید از جادوگران آن زمان، خود را به صورت عجوزه یا جادوگر عید پاک «Påskkäring» در می‌آورند و با دسته جارو، کتری و یا قهوه‌جوشی در دست و صورت‌های نقاشی شده، خوشحال و شادمان در راهروها و کوچه‌ها می‌دوند و از خانه‌های مردم تقاضای میوه، شیرینی و شکلات می‌کنند.

در همین جا لازم است تشابه فراوان این سنت را، با سنت «قاشق‌زنی» در مراسم «چهارشنبه‌سوری» یادآور شویم که در هر دو کشور، فرد، یا روی خود را می‌پوشاند و یا مانند کشورهای اروپایی و مناطق دیگر دنیا، صورت خود را نقاشی می‌کند و روسری نیز می‌بندد تا شناسایی نشود.

باید این نکته را ذکر کرد که باور به جادوگران عید «پاک» به زمانی برمی‌گردد که مردم عمیقاً به وجود آنها اعتقاد داشتند و از آسیبی که ممکن بود به آنها برسد، دچار هراس بودند. بر اساس باور آنان، جادوگران به راحتی می‌توانستند به انسان‌ها و حیوان‌ها صدمه بزنند. شاید طبیعت این سرزمین‌ها، با زمستان‌های سرد و طولانی و وجود جنگل‌های فراوان، حضور چنین موجوداتی را نیز در دوران گذشته، بیشتر تقویت می‌کرده است.

با چنین پیش‌زمینه‌ای باید گفت که مردم همیشه در فکر مبارزه با این موجودات بوده‌اند. به ویژه در دوران عید «پاک» که شیطان، تمام جادوگران خود را در محلی به نام «Blåkulla»، جمع می‌کرد و تا صبح روز عید «پاک» با آنان به جشن و پایکوبی می‌پرداخت. این محل در جایی بسیار دور، شاید در دورترین تپه‌ای که در میان مه دیده می‌شده، قرار داشته است.

ترس از جادو و جادوگران در خلال سال‌های ۱۶۶۸ تا ۱۶۷۶ در برخی از مناطق سوئد، به صورت یک بیماری همه‌گیر گسترش یافته بود تا آنجا که اگر فردی، کوچک‌ترین سوء گمان به کسی داشت باید گزارش می‌داد. در همین رابطه، صد البته شایعه‌ها و خیال‌پردازی‌ها در مورد کارهای این جادوگران نیز بیشتر و بیشتر می‌شد. بد نیست گفته شود که در همان زمان، بیش از ۳۰۰ نفر که مظنون به جادوگری بودند، به مرگ محکوم شدند. عده‌ای را گردن زدند و شماری را نیز در آتش انداختند. برای مردم روز چهارشنبه‌ای که جادوگران به محل جشن، می‌رفتند تا شیطان را ملاقات کنند و به شادمانی بگذرانند، لحظات خطرناکی به شمار می‌آمد. به باور مردم، آنها می‌توانستند هرگونه آسیبی را به رهگذران و مسافران وارد آورند. مردم همیشه گوش به زنگ بودند که خود را از آسیب آنها در امان بدارند. به این منظور بر روی همه‌ی درها و وسایل خود، علامت صلیب را می‌چسباندند یا نقاشی می‌کردند و مهم‌تر از همه آن‌که وسایل ضروری خود را در کنار تخت خویش قرار می‌دادند.

رنگ زرد، رنگ مخصوص عید «پاک»

رنگ مخصوص عید کریسمس، رنگ قرمز است و رنگ ویژه ی عید «پاک»، رنگ زرد. انتخاب رنگ زرد برای عید پاک، با رنگ زرد گل نرگس است که در این فصل به فراوانی می‌روید و آن را به سوئدی **Påskliljor** می‌گویند. از طرف دیگر، باید گفت که رنگ زرد، رنگ خورشید هم هست که در آغاز فصل بهار، برای رویش گیاهان و زندگی دوباره‌ی طبیعت، اهمیت حیاتی دارد. گذشته از این دو مورد، باید گفت که تخم مرغ نیز که جزو جدایی ناپذیر مراسم عید «پاک» است، زرده‌ی آن به رنگ زرد و نماد زندگی و زایش است. حتی انتخاب جوجه‌ها که زرد رنگ هستند، باز برای تقویت اندیشه‌ی مورد نظر از جایگاه قابل تأملی برخوردار است.

تخم مرغ در عید «پاک»

گفتیم که وجود تخم مرغ در عید «پاک» از ضرورت‌های برگزاری این سنت است. جز این، تمام وسایلی که بر روی میز چیده می‌شود و در مغازه‌ها به فروش می‌رسد در همین رابطه هست. از جمله مجسمه‌های مرغ، خروس، جوجه و تخم مرغ. در سوئد از زمانهای بسیار دور، تخم مرغ، نماد و سمبل زندگی و ادامه‌ی نسل‌های انسانی بوده‌است. همچنان که در فرهنگ ما نیز این باور وجود دارد و تخم مرغ رنگین از اجزاء سفره ی هفت‌سین در مراسم نوروزی ماست.

اندیشه‌ی پویا و زندگی بخش در این موضوع آن است که شکل بیرونی تخم‌مرغ، ظاهری سرد و بی‌جان دارد اما همین ظاهر بی‌جان، ناگهان ترک برمی‌دارد، می‌شکند و موجودی زنده و لطیف و سرشار از زندگی، از درون پوسته‌ی آن بیرون می‌آید. خود این مسئله و شباهت فراوان آن به آنچه که در عید «پاک» روی می‌دهد، یعنی پیروزی زندگی بر مرگ، ظهور عیسی مسیح و زندگی دوباره‌ی طبیعت با آغاز فصل بهار و گرما، پیوند محکمی را با فلسفه‌ی وجودی تخم‌مرغ و استفاده از آن ایجاد می‌کند. علاوه بر آن، تخم‌مرغ بازی در شکل‌های گوناگون آن، از بازیهای رایج در دوران عید «پاک» بوده و هست. همچنین تخم‌مرغ بازی در روز سیزده نوروز، این شباهت‌ها را در برگزاری آیین‌های بهاری در سراسر جهان بیشتر می‌کند. از غذاهای ویژه‌ی روزهای عید پاک، می‌توان از گوشت گوسفند یا بره، تخم‌مرغ آب‌پز، ماهی و نیمرو نیز نام برد.